

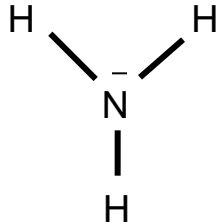
ORGANİK KİMYA (AMİNLER)

Prof Dr Arif ALTINTAS

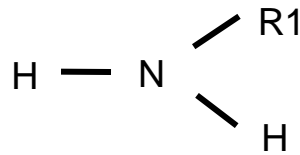
- Amin - Tanım
- Amin - Çeşitleri
- Amin - Yapı ve Sınıflandırma
- Amin - Adlandırma
- Amin - Özellikler
  1. Fiziksel özellikleri
  2. Kimyasal özellikleri
  3. Biyolojik özellikleri
  4. Spektral özellikleri

Amin Nedir?

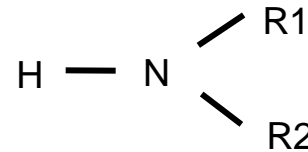
- Canlı sistemlerde en çok rastlanan 4 element (karbon, hidrojen, oksijen ve azot) temeldir.
- **Bir ya da daha fazla karbon atomuna bağlı, üç değerlikli azot atomu içeren organik bileşiklere amin denir:**
  - RNH_2 - R_2NH - R_3N
- Aminler, amonyağın organik türevleri olan zayıf bazlardır.
- Yapısal olarak aminler amonyağa benzerler fakat bir veya daha fazla hidrojen atomu alkil veya aril gibi organik radikallerle yer değiştirmiştir.

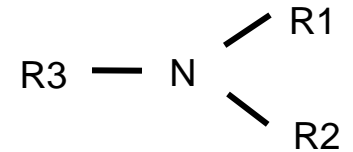
Amonyak

Birincil amin

İkincil amin

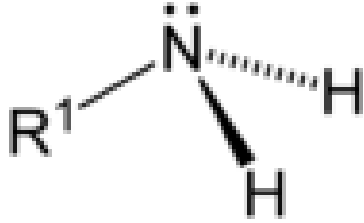

Üçüncül amin

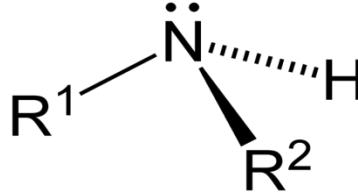
- Aminler azot atomuna bir ya da daha fazla alkil veya aril grubunun bağlı olduğu bileşiklerdir.
- Aminler; amino asitler, peptidler, proteinler, alkaloidler, DNA ve RNA gibi bileşiklerin yapısında bulunan amino ($-NH_2$) grubu dolayısıyla bir çok önemli biyokimyasal olaylarda aktif rol alırlar.
- Birincil aromatik aminler azo boyar maddelerin üretiminde başlangıç maddesi olarak kullanılır.
- Sentetik iplik yapımında kullanılan poliimitlerin sentezinde başlangıç maddesi olarak yer alırlar.
- Tıpta kullanılan bir çok amin türevi ilaç mevcuttur.
  - Aminopirin (analjezik madde)
  - Aminacrine (antibakteriyel, antiseptik)
- Aminler, bitki ve hayvanlarda bol olarak dağılmıştır.
- Aminlerin bir çoğu fizyolojik etkinlik gösterir.
  - Örneđin, insan vücudunun, sempatik sinir sisteminin (savaşmak ya da kaçmak) iki doğal uyarısı, norepinefrin ve epinefrin (adrenalin)dir

Amin Çeşitleri

1. Alifatik aminler

Birincil amin
(primer amin)

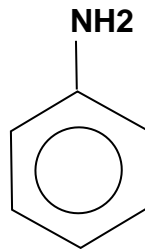
İkincil amin
(sekonder amin)

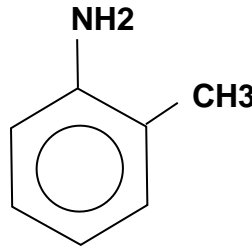
Üçüncül amin
(tersiyer amin)

2. Aromatik aminler

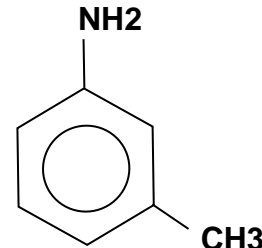
- Aromatik aminlerde azot atomu bir aromatik halkaya bağlıdır. Anilin örneğinde olduğu gibi.

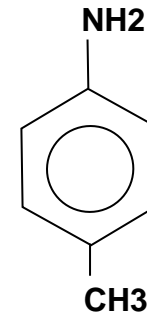
Anilin

o-toluidin
(o-metilalinin)

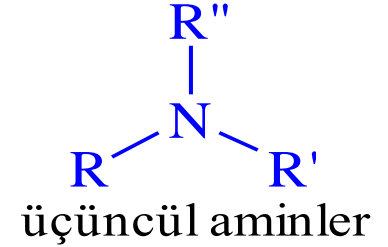
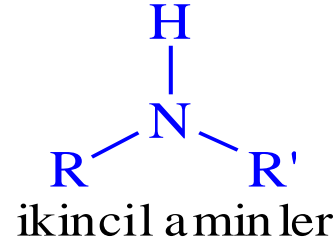
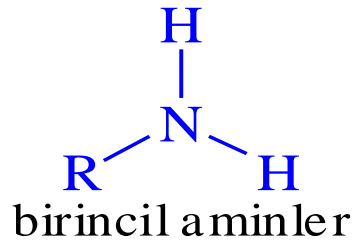
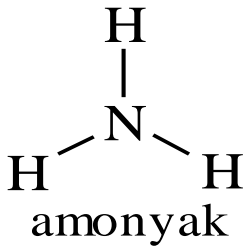
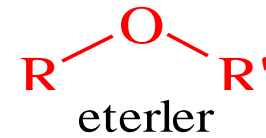
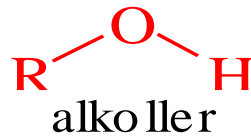
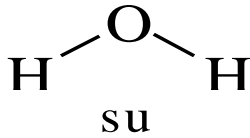
m-toluidin
(m-metilalinin)

p-toluidin
(p-metilalinin)

Yapı ve Sınıflandırma

- Alkoller ve eterler ile su arasındaki yapısal ilişkinin aynısı aminler ile amonyak arasında da vardır.

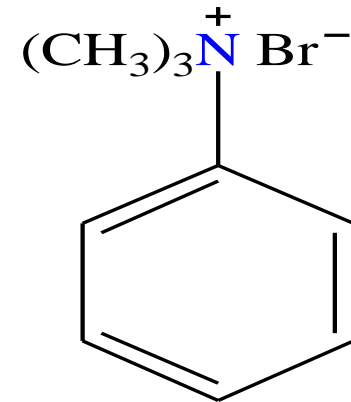

- Aminler azota bağlanan alkil ya da aril grubunun sayısına bağlı olarak *birincil* (pimer), *ikincil* (sekonder), ya da *üçüncül* (tersiyer) olarak üç grupta sınıflandırılırlar.

Yapı ve Sınıflandırma

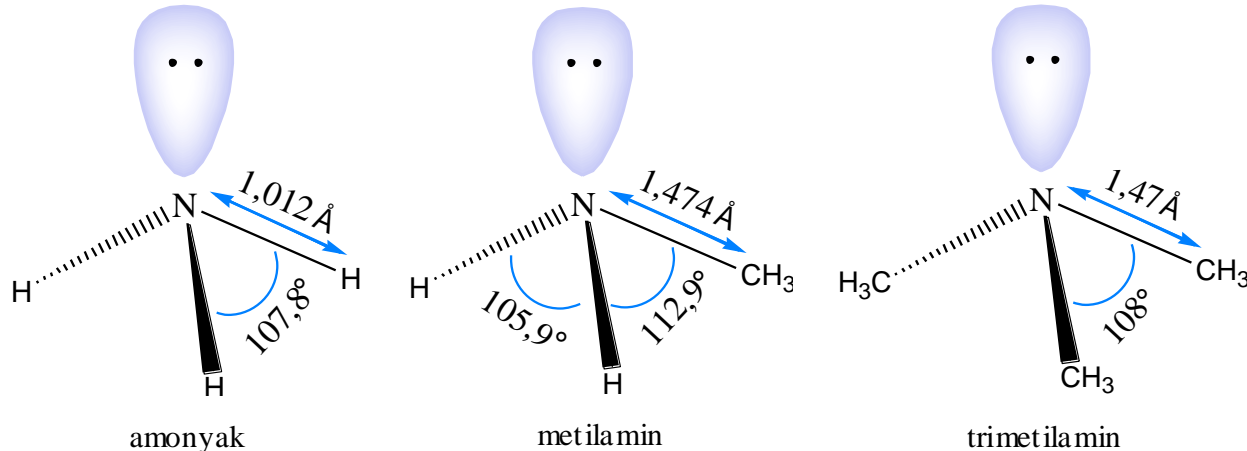
- Azot atomuna dördüncü bir alkil ya da aril grubu bağlanması mümkündür; ancak azot atomu pozitif yükle yüklenir ve dolayısıyla negatif yüklü bir karşı iyonla birlikte bulunurlar. O yüzden bu bileşikler *dördüncül* (kuaterner) *amonyum tuzları* olarak adlandırılırlar.

Örnekler:

Yapı ve Sınıflandırma

- Amonyak molekülünde azot atomu H-atomlarına üç adet sp^3 -s σ -bağlarıyla bağlanmış ve bir adet *bağ yapmayan elektron çifti* dördüncü sp^3 -orbitalini işgal etmektedir.
- Bu yüzden amonyak piramit şeklinde molekül geometrisine sahiptir. Amonyak molekülünde azot-hidrojen bağ uzunluğu 1,012 Å ve H-N-H bağ açısı da $107,8^\circ$ 'dir.
- Aminlerin yapısı da amonyağinkine benzemekle birlikte R- (alkil) ve Ar- (aril) gruplarının ne olduğuna bağlı olarak küçük farklılıklar gösterirler.

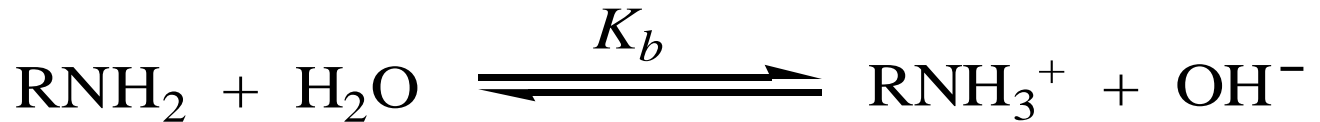

Yapı ve Sınıflandırma

- Aminler alkoller ve eterler gibi Lewis bazlarıdır ve bu özelliklerini *bağ yapmayan elektron çiftine* borçludur.
- Azot atomunun elektronegatifliği oksijeninkine göre daha düşük olduğundan azot atomunun *yalnız elektron çifti* bir proton (H^+) ile alkollerdeki oksijene kıyasla daha kolay tepkimeye girer.

- **Başka bir deyişle aminler alkollere göre daha kuvvetli bazlardır.**

- **Diğer yandan aminler alkollere göre çok daha zayıf asittir**
- Kuvvetli bazlar karşısında zayıf asit davranışı gösterirler

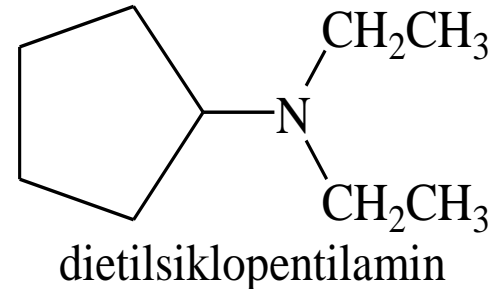
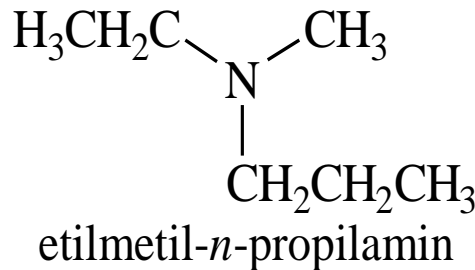

Yapı ve Sınıflandırma

- Aminler kendilerine özgü ölü balık kokusuna sahiptirler.
- Kaynama noktaları benzer molekül kütleli *yalınız elektron çiftine* sahip olmayan bileşiklerinkinden daha yüksektir.
- Birincil ve ikincil aminler moleküller arası H-bağı oluşturabilirler.
- Aminler ayrıca su ile H-bağı oluşturabildiklerinden, özellikle düşük molekül kütleli olanların, suda çözünürlükleri yüksektir.

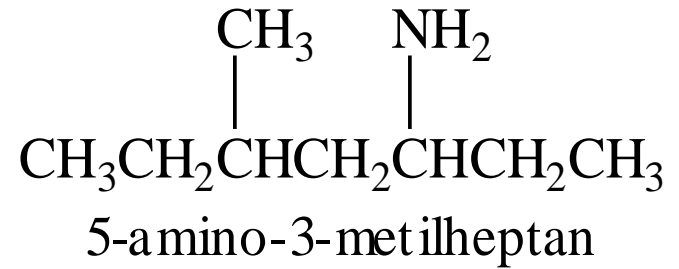
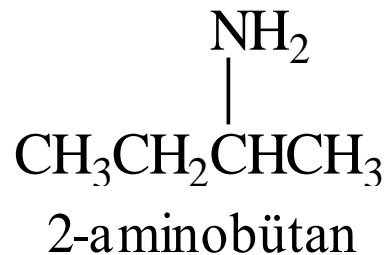
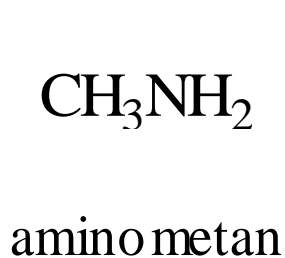
Aminler - Adlandırma

- Çoğu organik bileşik sınıflarında olduğu gibi aminlerin adlandırılmasında da bir kaç farklı yol izlenir. N– ve amino– önekleri ile –amin son eki azota bağlı takıyı ifade eder.
- Düşük molekül kütleli (basit) aminler, türedikleri alkil ya da alkil gruplarının adlarının sonuna –amin son eki getirilerek adlandırılır.

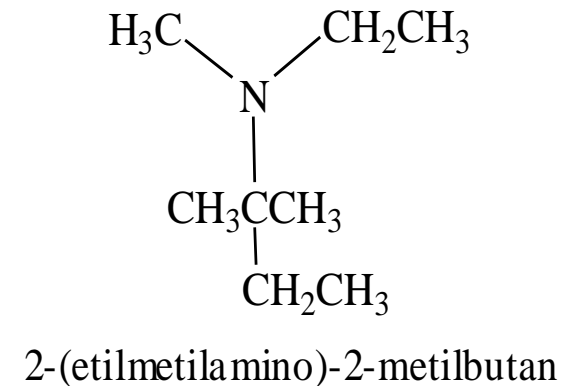
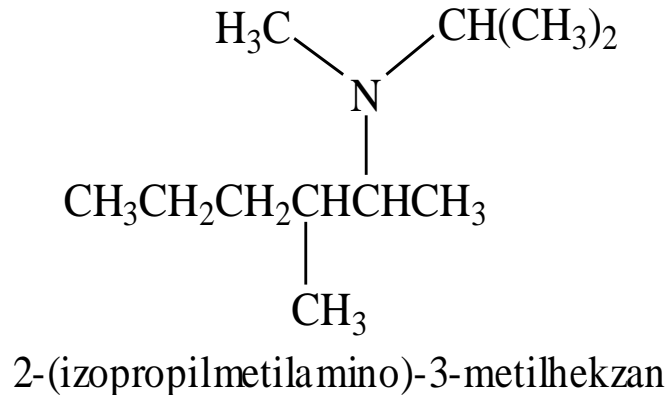
Aminler - Adlandırma

- Yüksek molekül kütleli aminlerin adlandırılmasında ise **IUPAC** kuralları benimsenir (Uluslararası Temel ve Uygulamalı Kimya Birliği “[International Union of Pure and Applied Chemistry](#)”)
- *IUPAC kurallarına göre aminler türedikleri hidrokarbon adının önüne amino- öneki getirilerek adlandırılır.*

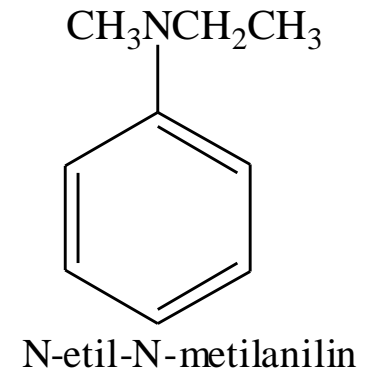
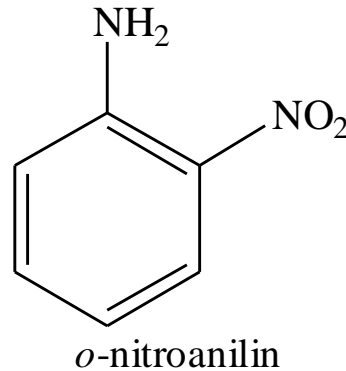
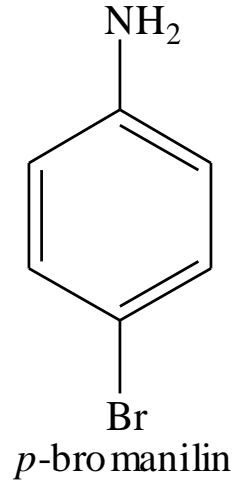
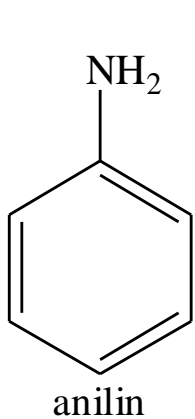
Aminler - Adlandırma

- İkincil ve üçüncül aminlerin adlandırılmasında azotun bağlı bulunduğu en uzun zincirli hidrokarbon adı temel alınır.
- Diğer alkil grupları azota bağlı takılar olarak adlandırılır

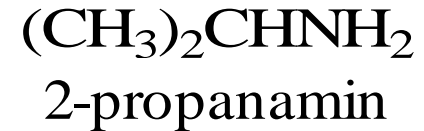
Aminler - Adlandırma

- En basit aromatik amin anilindir.
- Bu geleneksel isim IUPAC tarafından da kabul edilen adlandırma biçimidir ve diğer aromatik aminler anilin türevi olarak adlandırılırlar.

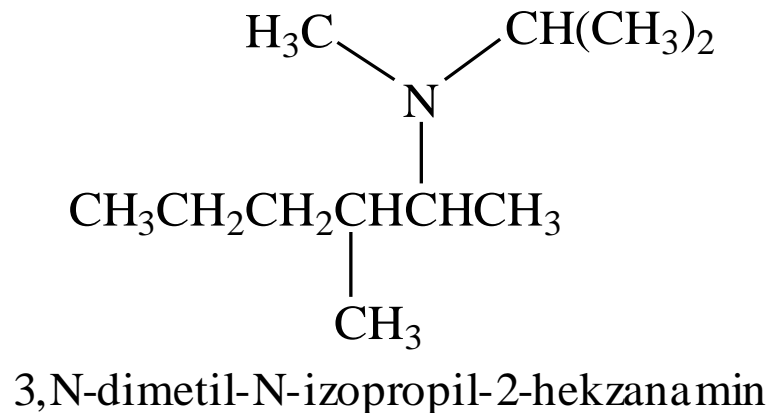
Aminler - Adlandırma

- Son zamanlarda **Chemical Abstracts (CA)** tarafından uyarlanan sistem yaygın adlandırmaya ya da IUPAC adlandırma sistemine göre daha akla yatkın ve kolay bir adlandırma sistemidir.
- *CA adlandırma sistemine göre aminler alkanamin olarak adlandırılırlar.*
- **Örnek:**

Aminler - Adlandırma

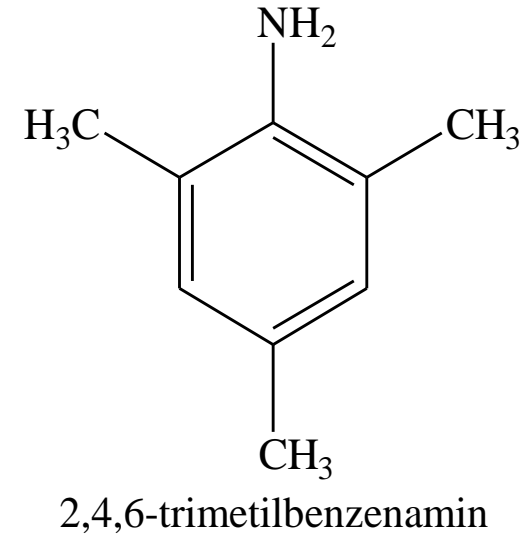
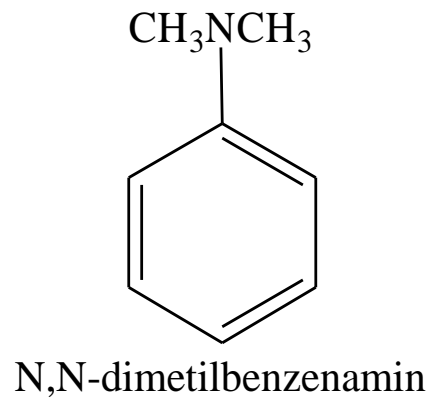
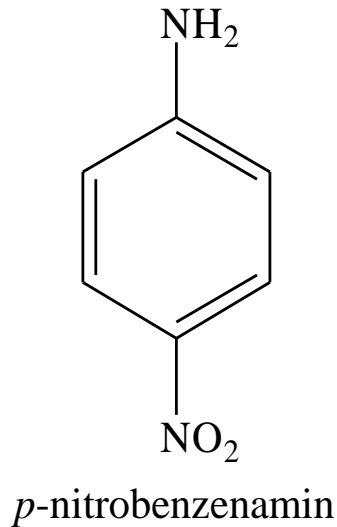
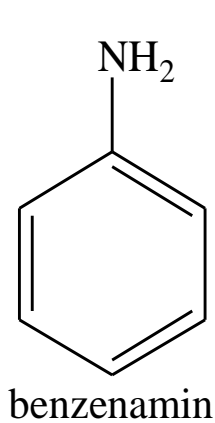
- İkincil ve üçüncül aminlerin adlandırılmasında en uzun hidrokarbon zinciri temel alınır.
- Eğer aynı uzunlukta birden fazla zincir varsa üzerinde en fazla takı bulunduran dikkate alınır.
- Azota bağlı diğer gruplar N- önekiyle belirtilir.
- **Örnek:**

Aminler - Adlandırma

- CA sistemine göre anilinin adı benzenamindir; türevleri de buna göre adlandırılırlar.

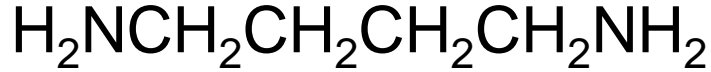

AMİNLERİN ÖZELLİKLERİ

Fiziksel Özellikleri

- Normal şartlarda, *metilaminler* (metil-, dimetil- ve trimetil-amin) ve etilamin gaz, diğer aminlerin çoğu sıvı haldedir; bazı büyük moleküllü veya hidrojen bağları yapabilen süstitüentleri içeren aminler ise katıdır.
- Gaz aminlerin karakteristik bir amonyak kokusu vardır.
- Sıvı aminlerin kendilerine has “balıgımsı” bir kokuları vardır.
- Çoğu alifatik amin hidrojen bağı kurma yeteneğinden dolayı suda çözünebilir. Karbon atomu sayısı arttıkça çözünürlük azalır (özellikle 6’dan sonra).
- Hidrojen bağlanması birincil ve ikincil aminlerin ayrıca protonlanmış tüm aminlerin özelliklerine önemli ölçüde etki eder. Böylece aminlerin kaynama noktası benzer fosfinlerinkinden daha yüksek, fakat genelde benzer alkollerinkinden daha düşüktür. *Alkoller aminlere benzerler fakat -NR₂ yerine bir -OH grubuna sahiptirler.*
- *Oksijen azottan daha elektronegatif olduğundan R-OH kendisine benzeyen R₂-NH bileşiğine kıyasla daha asidiktir.*

- Organik çözücülerde de çözünürler.
- Küçük molekülü alifatik aminler amonyak gibi kokar, orta büyüklükteki alifatik aminler *çok kötü kokuludur*, büyük molekülü alifatik aminler ve aromatik aminler hafif kokulu bileşiklerdir.

Putressin (çürüklük) 1,4-Diaminobütan

Kadaverin (ceset,ölü) 1,5-Diaminopentan

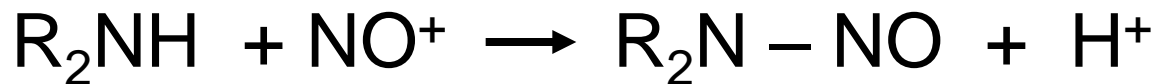
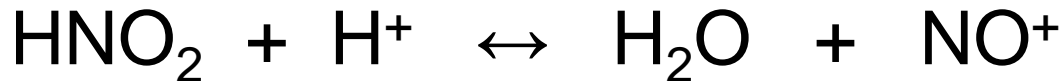
- Azotun 4.üncü orbitali, bağ yapmayan ya da ortaklanmamış çift denilen elektronları içerir.
- Bu elektron çifti, aminlere *bazik ve nükleofilik* özellik kazandırır

Biyolojik Özellikler

- Aminlerin kendilerine has, kuvvetli, kötü kokuları vardır ve toksiktirler.
- Amonyak, balık, idrar, çürüyen et ve sperm kokuları aminlerden oluşur.
- Pek çok biyolojik etkinlik amino asitlerin parçalanması sonucu aminleri oluşturur (deaminasyon).
  - (Biyogen aminler): lizinden putrescin ve ornitinden kadaverin

Biyokimyasal aminler

- Nitrozamin ve Nitrozamid (N-nitrozo bileşikleri) N-nitrozasyon denen bir işlemle oluşur.
- Besin yoluyla alınan nitrit ve nitratın neden olduğu nitrozamin oluşumu askorbat, erithorbat ve tokoferol tarafından engellenir.
- Yüksek düzeyde nitrozamin oluşumu kanser yapıcı özelliktedir.
- Bira, viski ve diğer malt alkollü içeceklerde çok az miktarda nitrozamin oluşumuna rastlanmıştır.

- **Kokain**
  - Koka bitkisi yapraklarından elde edilen bir merkezi sinir sistemi uyarıcısıdır.
- **Histamin**
  - Tüm memelilerin dokularında ve Çavdar mahmuzunda değişik oranlarda bulunur.
  - Nörotransmitter maddedir.
- **Serotonin**
  - Epifiz bezinden salgılanan bir hormondur.
  - Bazı ruhsal bozuklukların beyinde serotonin düzeyine bağlı olduğuna inanılmaktadır.
- **Adrenalin (Epinefrin)**
  - Adrenalenden salgılanan bir hormondur. Canlıyı kavgaya ya da kaçıışa hazırlar.

Spektral Özellikler

- Aminlerin IR soğurması veren karakteristik bağları C-N ve N-H bağlarıdır.
- Bütün alifatik aminler, parmak izi bölgesinde C-N gerilme bandı gösterirler. Fakat, sadece birincil ve ikincil aminler spektrumda CH soğurmasının solunda ayırt edici –NH gerilme soğurması gösterirler.
- Bu, OH soğurmasının görüldüğü yerin aynısıdır.
- Bu iki band OH soğurmasının genellikle NH soğurmasından daha geniş ve şiddetli olması ile farklandırılır.
- ^1H NMR da NH soğurma spektrumu genellikle keskin bir singlet olup, komşu protonlar tarafından uyarılmazlar. Bu yüzden NH soğurması OH soğurmasına benzer.

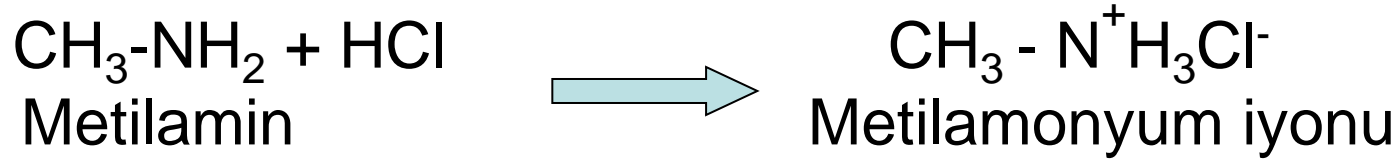
Kirallik

- NHR'R ve NRR'R'' tipinde aminler kiraldirler
  - Optik izomerizm gösterirler
- NHRR' gibi aminlerin optik izomerleri optik olarak birbirlerinden ayırdedilemezler,
- NRR'R'' tipi moleküller ise ancak R, R', ve R'' grupları halkalı yapılar içinde sabitlendiklerinde ayırdedilebilir.

Kimyasal Özellikler

- Aminler bazik özelliktedir

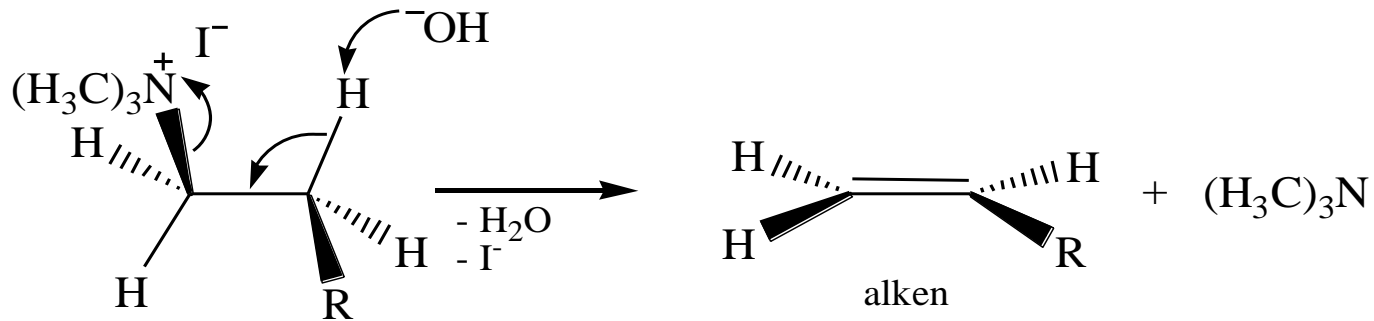
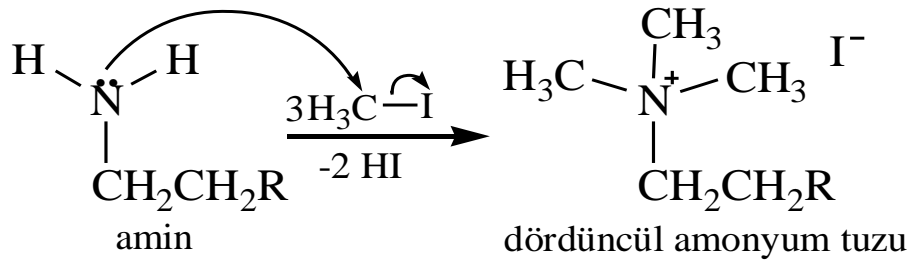
Aminler bazik bileşiklerdir. Mineral ve organik asitlerle, azot üzerindeki ortaklaşmamış elektron çifti üzerinden proton alarak tuz oluştururlar.

- Bu tuzlar suda iyi çözünürler. Amonyum tuzları iyoniktir ve polar olmayanlara kıyasla polar çözücülerde daha çok çözünürler.
- Aminler alkollerden daha bazik bileşiklerdir.

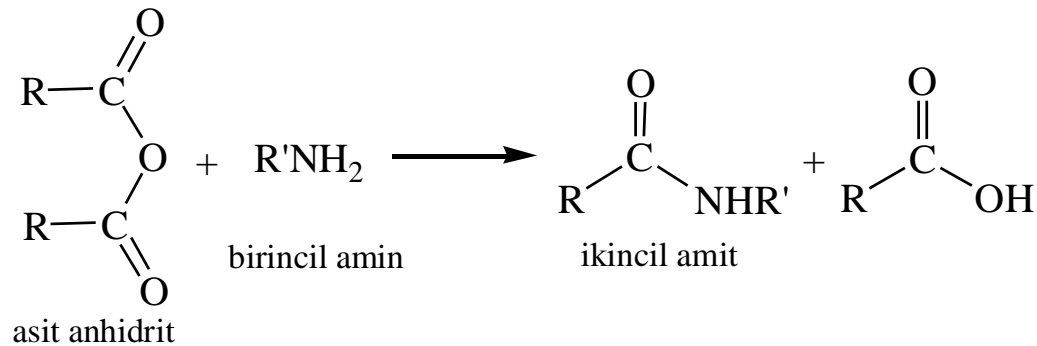
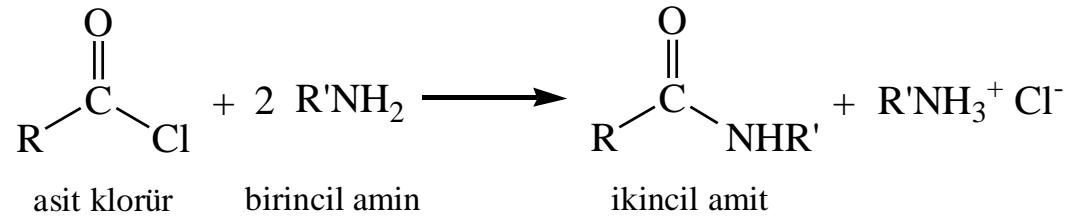
Aminlerin Tepkimeleri

1. Dördüncül Amonyum Tuzlarının Hofmann Eliminasyonu: Alkenler elde edilir.

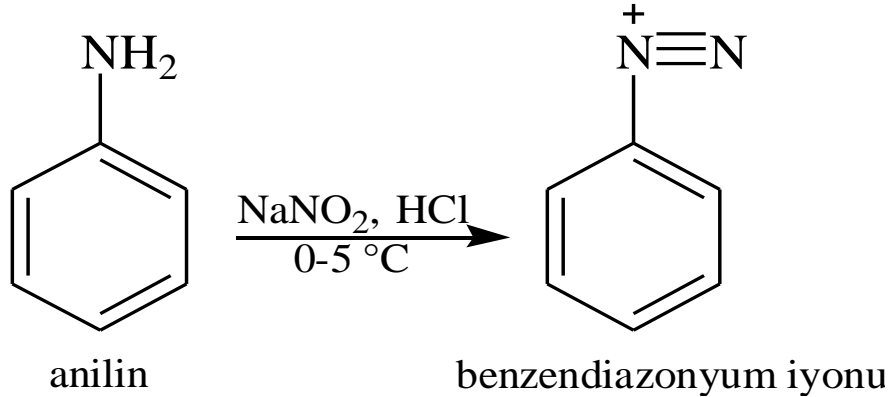
Aminlerin Tepkimeleri

2. *Amit Oluşumu*: Asit halojenürlerle ya da asit anhidritlerle tepkimeye girerek amidleri oluşturur.

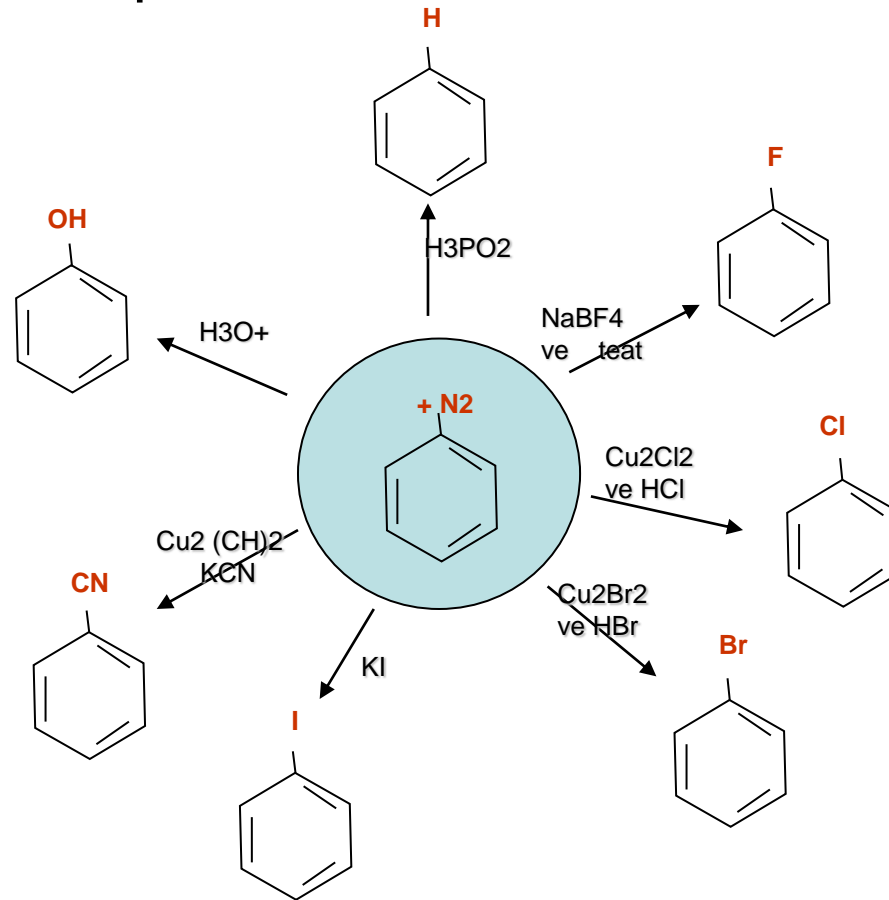
Aminlerin Tepkimeleri

3. *Diazonyum Tuzu Oluşumu*: Aminler 0 °C'ye yakın sıcaklıklarda HCl ya da H₂SO₄ gibi kuvvetli bir asit katalizörlüğünde nitroz asit ile tepkimeye girerek diazonyum tuzlarını oluştururlar.

Aminlerin Tepkimeleri

Arildiazonyum katyonu belli başlı nükleofillerle kolayca yerdeğiştirme tepkimesi verir.

Aminlerin elde edilme yöntemleri

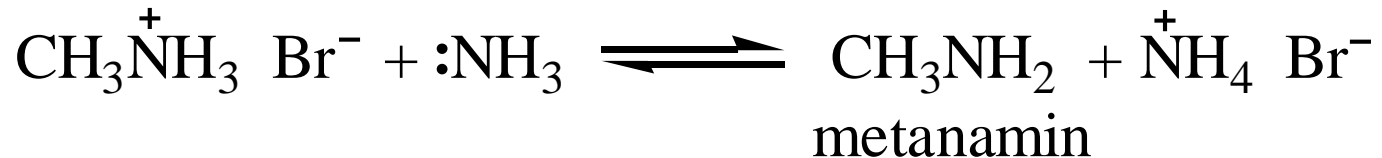
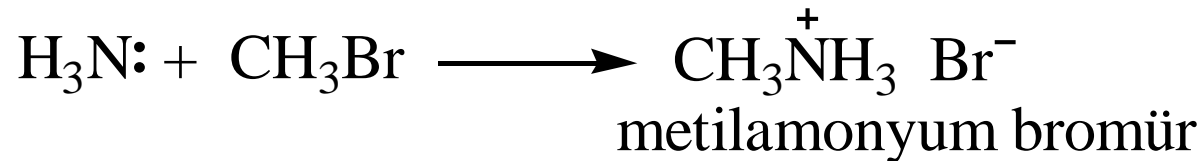
- Yer değiştirme tepkimeleri ile sentez
  1. Aminler ile alkil halojenürlerin tepkimesi
  2. Gabriel ftalimit sentezi
- İndirgeme ile sentez
- Amid çevrilmesi

Aminlerin Elde Ediliş Yöntemleri

1. *Amonyak ve diğer Aminlerin Doğrudan Alkilleme:*

Amonyak alkil halojenürlerle alkilamonyum tuzları vermek üzere tepkimeye girerler.

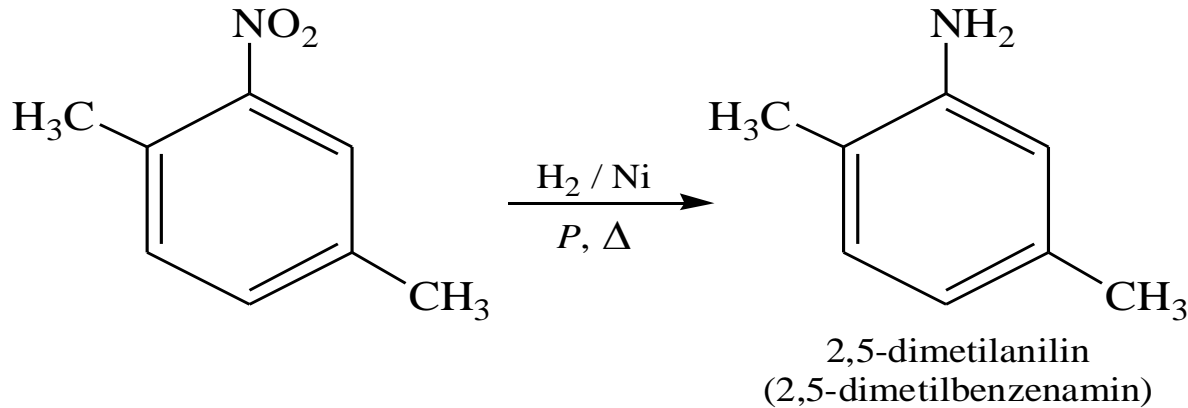
Alkilamonyum tuzlarının kuvvetli bir bazla tepkimesinden aminler elde edilir.

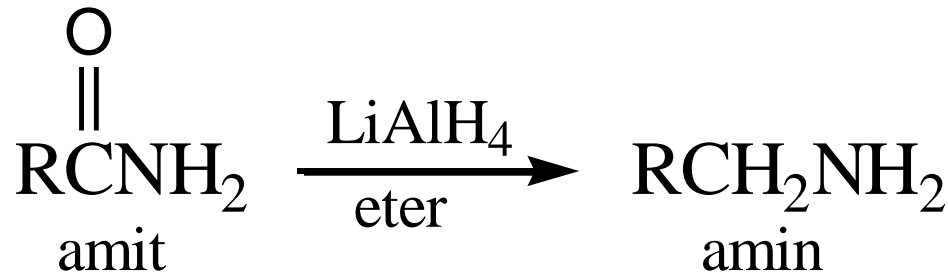
Aminlerin Elde Ediliş Yöntemleri

2. *Nitro Bileşiklerinin İndirgenmesi*: Hem alifatik hem de aromatik nitro bileşikleri PtO_2 , Pd-C, Raney-Ni gibi metal katalizörler eşliğinde hidrojenlenme veya indirgeyici kimyasal reaktifler aracılığıyla ilgili aminlere indirgenirler.

Aminlerin Elde Ediliş Yöntemleri

3. *Amitlerin İndirgenmesinden*: Amitlerin karbonil grubunun LiAlH₄, NaBH₄, B₂H₆ gibi indirgen maddelerle eter ve THF gibi aprotik çözügen içerisinde indirgenmesi sonucunda aminler elde edilir.

Aminlerin kullanımı

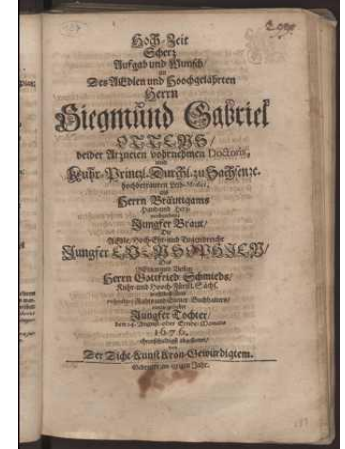
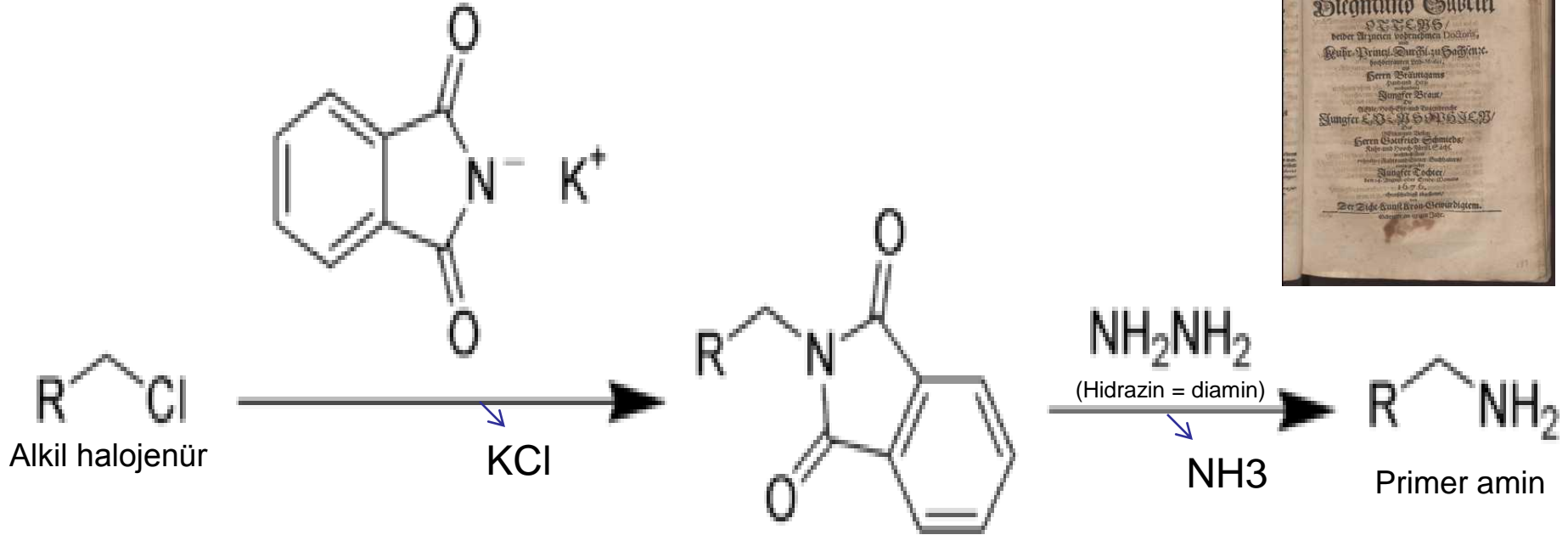
Boyalar

- Birincil aromatik aminler azo boyalarının yapımı için başlangıç malzemesi olarak kullanılır.
- Nitrik (III) asit ile tepkiyip diazonyum tuzları oluşturur, bu da birleşme tepkimesi sonucunda azo bileşiği oluşturur.
- Azo bileşikleri renkli olduklarından boya endüstrisinde yaygın olarak kullanılırlar.
- Bu maddelere bazı örnekler:
  - Metil turuncu
  - Gün batımı sarısı

- **Ponceau –S kırmızısı**
- **İlaçlar**
- Klorfeniramin bir antihistaminiktir, soğuk algınlığı, saman nezlesi, böcek sokması gibi durumlar için kullanılır.
- Klorpromazin bir sakinleştiricidir. Anksiyete, heyecan, yerinde duramama ve hatta akıl hastalıklarında kullanılır.
- Amfetamin, metamfetamin illegal ilaçlardır.

- **Gaz arıtımı**
- Suda çözünmüş monoetanolamin, diglikolamin, dietanolamin, diisopropanolamin ve metildietanolamin endüstride yaygın olarak kullanılırlar, doğal gaz hatlarından ve rafineri artıklarından karbon dioksit ve hidrojen sülfür gazlarını arıtmak için.
- Ayrıca bacalardan CO₂'in arıtılması için de kullanılabilirler ve sera etkisinin önüne geçme güçleri vardır.

Gabriel Sentezi

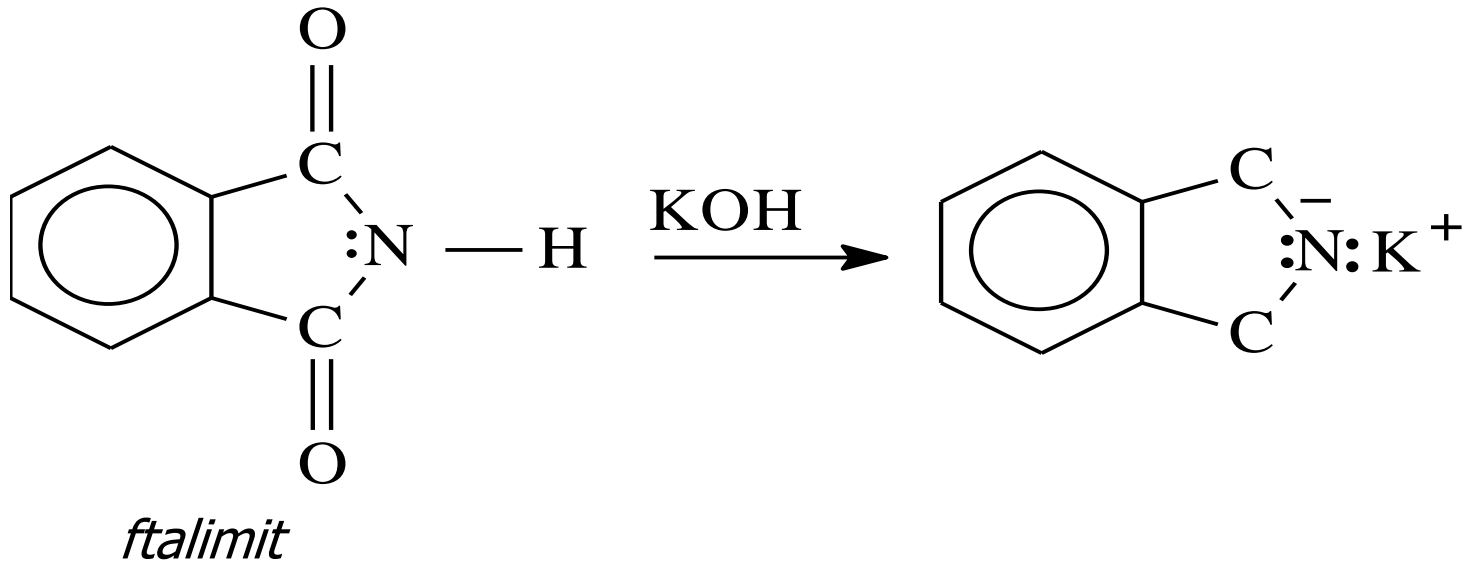
- **Siegmund Gabriel** (7 Kasım 1851 – 22 Mart 1924) bir Alman kimyacı

Gabriel Sentezi

- Birincil aminler potasyum ftalimitten çıkılarak, *Gabriel sentezi* denen bir yöntemle de sentezlenebilir.
- Bu yöntemde, alkil halojenürden birincil amin elde edilir.

Gabriel Sentezi

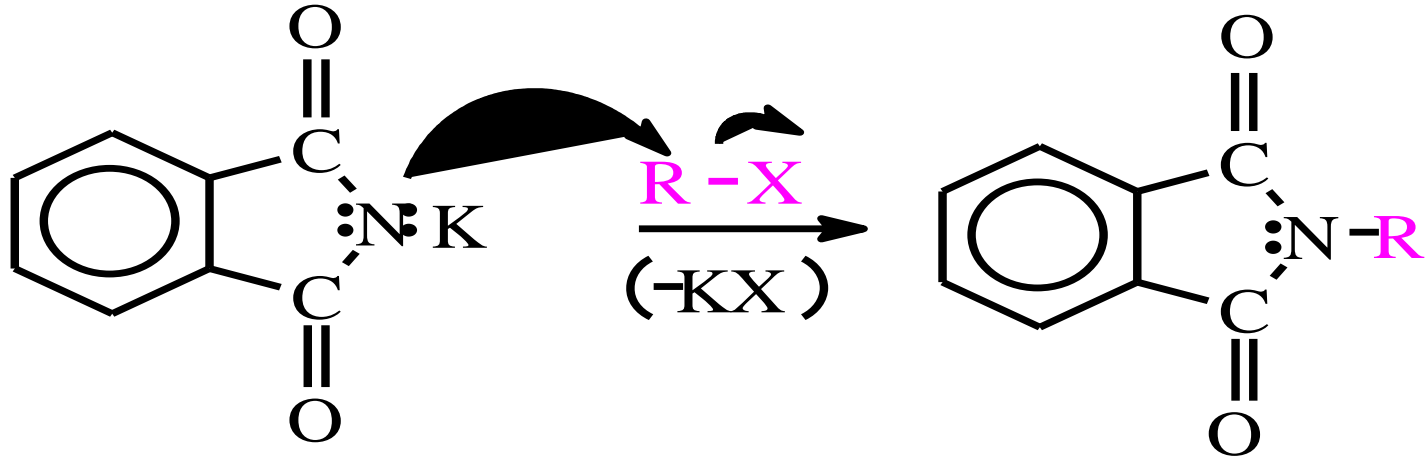
1. basamak

- Ftalimit oldukça asidiktir ($pK_a=9$), Potasyum hidroksitle tepkimeye girer ve potasyum ftalimite dönüşür (1. basamak)

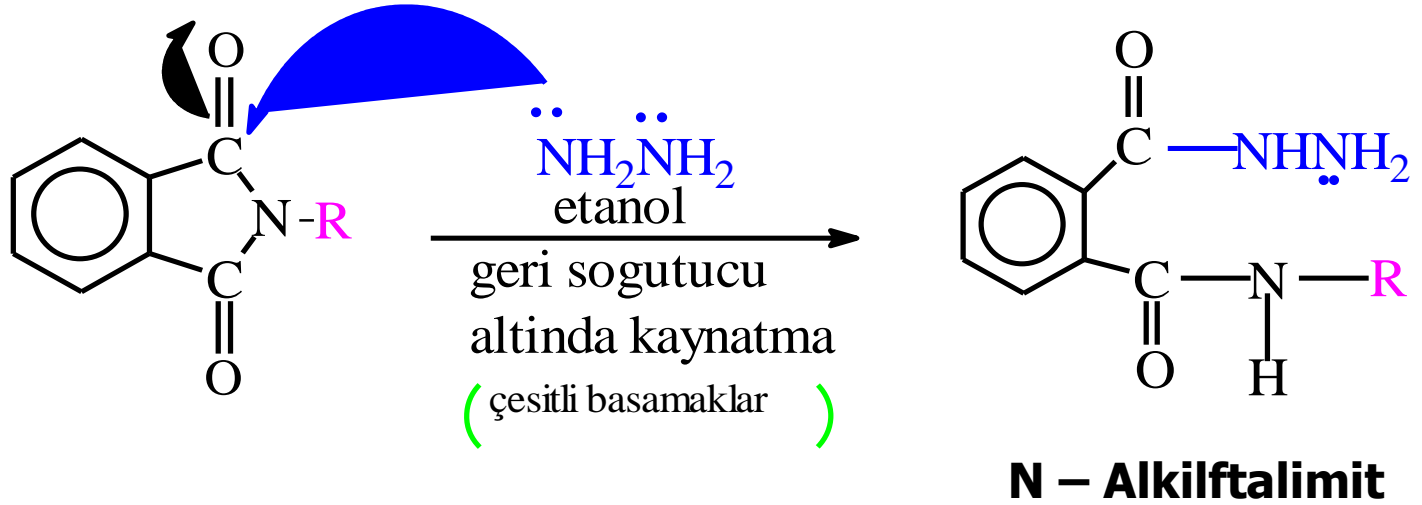
2.basamak

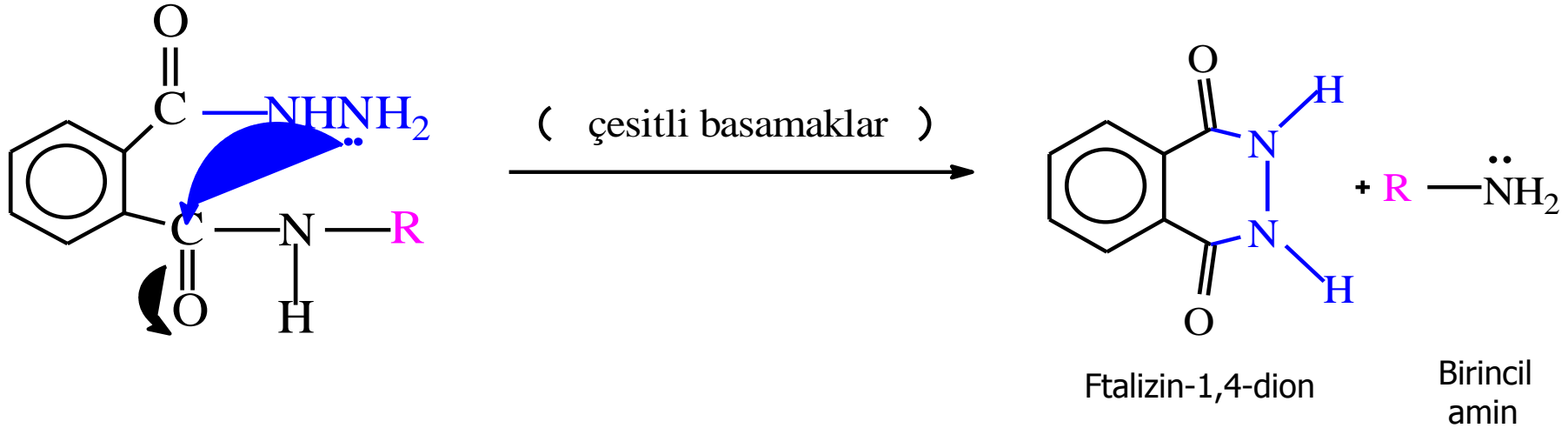
N- Alkilftalimit

- Ftalimit anyonu güçlü bir nükleofil olduğundan bir alkil halojenür ile etkileşir ve *N-alkilftalimit* verir.

3. basamak

N-alkilftalimit sulu asit ya da bazla hidroliz edilebilirse de;hidroliz bu koşullarda zordur. Bu nedenle *N*-ftalimitin etanol içerisinde hidrazin (NH_2NH_2) ile geri soğutucu altında kaynatılması sık sık başvurulan bir yöntemdir. Buradan bir birincil amin ve ftalizin -1,4dion elde edilir.

Gabriel sentezi ile amin eldesi, beklendiği gibi, metil, birincil ve ikincil alkil halojenürlerin kullanılmasıyla sınırlıdır. Çünkü üçüncül alkil halojenürler 2. basamakta yer değiştirme değil; hemen tümüyle ayrılma tepkimesi verirler.

- Gabriel sentezinin bir çeşidi; proteinlerin yapı taşı olan amino asitlerin sentezinde kullanılır

Amonyanın alkilenmesi

- Birincil aminlerin tuzları, amonyak ve alkil halojenürlerden nükleofilik yer değiştirme tepkimeleriyle elde edilebilir.
- Amin tuzlarının bir baz ile etkileştirilmesi birincil aminleri verir

